

СЫЛДЫСЧЫГАШ

№ 30
(2893) Июль
29
вторник 2008
чыл

1945 чылдың март 1-де үндезилеттинген.
1990 чылдың февраль 1-де катап тургустунган.

Хүннүң үнөрү: 5.36; ажыры: 21.34
Хүн дүртүмүз уулу: 15.38
Аймак үнөрү: 0.39
Ажыры: 20.02

Солун вторник санында үнөр.
Садар өртөз дугуржулга өзүгээр.

Наадым -2008 — Өвүрдө

Таныжыңар:
КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫҢ
МЭРИ — ВЛАДИСЛАВ
ХОВАЛЫГ.

Эрткен чылдың түнелдери - биле, республиканың көдээ ажыл-ишчилеринин аразына чарышка тинлекчи болган кожуунга Республиканың малчыннарының Наадымын эрттирер деп Тыва Чазак шийитпирлээн турган. Ындыг эргени республиканың мурнуу кожууннарының бирээзи — Өвүр кожуун чаалап алган. Ынчангаш бо чылын "Наадым-2008" — Өвүр кожууннуң төвү Хандагайты суурнуң девискээринге июль 31-ден август 2-ге чедир болуп эрттер. Малчыннарның бо байырлалы янзы-бүрү хемчеглер-биле байлак. Ол хүннерде Тыва Республиканың малчыннарының ээлчеглиг съездиз база болур. Республиканың кожууннарының

төлээлеринин киржилгези-биле чыскаал-парад, 10-15 км-ге челер болгаш чыраалаар аъттарның чарыштары, көдээ ажыл-агыйының уксаалыг малдарының ярмарка-делгелгези, кожууннуң бот-тывын-гыр артистеринин концерти дээш солун хемчеглер-ле хөй. Кидисти хол-биле белеткээринге, дүктен хол-биле чезп эжеринге мөөрейлер база бар.

Чылдың-на чаңчыл апарган Өг хоорайжыга-жы, национал тыва хүреш, Тываның уран-чуул мастерлеринин концерти, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринин мурнакчыларын, муң малдыг малчыннарны, малчын-чемпионнарны шаңнап-мактаары Наадымның программасын каастаары чугаажок.

Өвүр кожуундан материалдарны солуннуң 2-ги болгаш 4-кү арыннарындан номчуур силер, эргим номчукчу.

УРУГЛАР АМ-ДАА ДЫШТАНЫР КҮЗЕЛДИГ

Хөгжүг
ай-2008

Чайнын үш айынын дургузунда бичии уруглар, школачылар, студентилер база ажылдакчылар дыштанырлар. Оларның аразындан бичии чаштар чайгы дыштанылгасын онзагай солун эрттирер дээш янзы-бүрү лагерлерде дыштанып турар. Дыка хөй уруглар дыштанылгасын өске эштери ышкаш эрттириксээр, ынчалза-даа чамдык уруглар өг-бүлезинин чедимче чок байдалындан лагерь барбас ужурга таваржып турар.

Кызыл кожууннун Сукпак суурда "Маяк" деп лагерьге уруглар дыштанылгасының үезинде дыка хөй эки

Серин сугга эштирге онза-ла - дыр!

чуулдерге өөренип ап турарлар. Уругларның чугаалап турары -

"Маяк" лагеринин 2-ги сезонда дыштанган уруглары; Экии, бе!

биле алырга, лагерьде ажылдап турар башкылар уругларга хөй ажыктыг чуулдерни өөредип, кижизидип турар. Чижээлээрге, чамдык уруглар шашки, шыдыраа оюннарын билбес тургаш лагерьге башкыларындан өөренип ап турарлар. Уруглар оон өске хөй - хөй эш - өөр - биле найыралдажып, эдержип чоруурлар. Бо талазы уругларның угаан-медерел сайзыраарына база хостуг үезин шын чарып өөрениринге улуг дуза болуп турар. Лагерьге уругларның эң сонуурганчыг чуулдери: кыс уругларга "Мини-мисс", оолдарга "Эрнин-эрези", хөлдээри болгаш база оон-даа өске хемчеглер.

Лагерьде чедишпес чуулдер: ойнаар херекселдер, бөмбүктөр.

Лагерьнин ээлчеглиг сезону төнүп каан-даа болза уруглар ам-даа дыштаныр күзелдиг.

Айгуля ЧУЛДУМ-ООЛ, студент,
Кыргыз - турк "МАНАС"
университеди.

Найысылалывыс Кызыл хоорайның чаа Даргазы — Мэринге Владислав Товариштайович Ховалыгны, чижилгелиг конкурсту эрттиргеш, Кызыл хоорайның чаа сонгуттурган депутаттары хөй үнүн берип, аңаа улуг идегеп, сонгаан.

Владислав Ховалыг 1967 чылдың декабрь 24 - те Бай-Тайга кожууннун Тээли суурга албан-хаакчыт өг-бүлөгө төртүтүнген. Ол Улуг-Хем кожууннун Чааты ортумак школазын 1985 чылда дооскан. Юрист тускай эртемни Красноярскиин Күрүне университетинге 1992 чылда, а ийиги дээди эртемни Россияның Күрүне албанының академиязынга 2006 чылда чедип алган.

Күш-ажылчы намдарын Күрүнениң өнчү-хөреңги комитетинге специалист болуп эгелээн. Кызыл хоорайның Мэри чаа албан дужаалга сонгударынын мурнунда Владислав Товариштайович Тыва Республиканың чер болгаш өнчү-хөреңги хамаарылгасынын яамызынын сайыды болуп ажылдап турган. Өг-бүлелиг. Кадайы Айлана Ховалыг — эмчи - офтальмолог, ийи оолдуг. Улуг оглу Пермь хоорайның Күрүне университетинде — студент, бичии оглу лицейде өөренип турар.

2008 ЧЫЛ – Россия Федерациясында Өз-бүлө чылы

Чогаадыкчы конкурс “Өзүмнөр-2008”

“Мээң өг-бүлөм — чоргааралым”

“Сылдысчыгаш” солуннуң тарлааны бо конкурста төр-төрлөрдө школалардан хөй санның уруулар илпекпейли кирижи, өг-бүлө дуулайып материалдарын доктаамал торузуп турар. Бопунуң үндүрүлгөдө Өвүр көжүзүнүң школаларындан келген чогаадыкчы ажылдарыңың тандызын ырыткыбыс.

Конкурска

ҮЛЕГЕРЛИГ ӨГ-БҮЛӨ

Клазым башкызын Куулар Рада Шагдыр-ооловна дээр. Ол бисти 6-гы класстан тура башкылап келген, бо чылын 9-ку классты шупту чедииншкинниг доостувус.

Башкывыс хөй чылдарда физика эртемин башкылап ажылдап кел-

аңгы темаларга ада-иелер, башкылар - биле катчып-даа алгаш, хөлчөк солун кылдыр эрттирип турар.

Башкывыстың өг-бүлөзінде шупту 5 кижиле бар. Куулар Антон Балдычович — школада ОБЖ, черченне башкызы. База хөй чылдарда

КЛАЗЫМЫС БЕЗНІ ЧАҢГЫС ӨГ-БҮЛӨ ДЕК БИС

ген. Арга-дуржулгазы улуг, эки чогаадыкчы ажылдыг башкыларның бирээзи. Мен клазым башкызынга ынак мен. Чүгө дие мээң башкым — дузааргак, ак сеткилдиг, хөглүг-баштак, топтуг, өөреникчилери бистерге быжыг билиг бээр дээш чогаадыкчы езу-биле ажылдап чоруур. Мен башкымны дөзөксээр мен. Башкывыстың эрттирип турган кичээлдери дыка солун, бичидаа чалгааравас бис. Кичээл - оюн, кичээл аян - чорук, кичээл - диспут, демнежилге кичээли дээш... янзы-бүрү. Класс шактарын база аңгы-

ажылдап келген, эки ажылдыг эр башкыларның бирээзи. Школавыста эр башкыларның саны чылдан чылче эвээжеп турар. Ынчангаш, бо өг-бүлө башкыларывысты хүндүлээр, оларга чоргаарланып чоруур бис. Мындыг өг-бүлө эки ажылдыг башкылар хөй-ле болзун деп йөрөдүм.

Улуг уруу Аржаана эрткен чылын школаны эки өөредилге-биле дооскан. Саратовтун эмчи университетинче дужаап киргеш, бирги курсту эки өөредилгелиг дооскан. Оон бичин оглу Айдыс Кызылдың №1 школазының 10-гу класын эки

дооскан. Ол болза эки өөредилгелиг, корум-чурумнуң, дузааргак биче сеткилдиг, хөглүг омак. Хостуг үезинде компьютерлээринге, номнар, журналдар номчурунга, телевизор көөрүңге, музыка дыңнаарыңа ынак. Эң бичии хеймери — Аюш. Бо чылын 1-ги классты дооскан. Чугаакыр, чаактарында сыртылааштарлыг, чаптанчыг, баштак-хөглүг.

Кандыг-даа темаларга кичээлдер, класс шактары, кечээлер, конкурстар оюннар эрттирерде бот-боттарын деткижи, дузалажыры онзагай башкылар. Бистерге ол талазы үлегерлиг. Хостуг үезинде ажы-төлү өг-бүлөзи-биле кады агаарлап дыштанып, каттап-тооруктап, аржааннап, огород ажылынга... дээш янзы-бүрү ажылдар кылырынга ынактар. Суурда үлегерлиг өг-бүлөлөргө бирээзи.

Рада Шагдыр-ооловна, Антон Балдычович Кууларларның өг-бүлөзінде бо 2008 — Өг-бүлө чылын таварыштыр изиг-байыр чедирбишаан, өөреникчилерге быжыг билиг берип чоруур буянның, чымыштыг ажыл-ижинге чайынналчак чедииншкиннерни, каң-дег быжыг кадыкшылды, ак-көк дээрни, аас-кежикти күзеп артым.

Ай-кыс СААЯ, 9 клас.
Саглы сортумак школазы.

тары. Авам, ачам кайгызы-даа ажыл-агыйжы, чонунга дузааргак. Бистиң өг-бүлөвистен улуг-биче төрелдеривис, эш-өөрүвүс черле үзүлбес.

Байырлалдарда чоок төрелдеривиске байыр чедирип, бичини белекчигештер бээр чаңчылдыг бис. Авам, ачам бисти тыва чоннуң езу-чаңчылдарыңа өөредип, сургап чоруур.

Ажы-төлү ниитилеге ажыктыг, төрөөн чонунга төлөптит, тура-соруктуг болурун ада-ие бүрүзү күзээр. Мээң авам, ачамның күзели база ол. Бистиң өг-бүлөвис школаның-даа, сумунуң-даа ажыл-ижинге үлүүн кирип чоруур. Ынчангаш мен авам, ачам, дунмаларым хүндүлөп, өг-бүлөмгө чоргаарланып чоруур мен.

Белек ОСУРБАЙ, 6 клас.
Дус-Даг ортумак школазы.

ЭП - НАЙЫРАЛДЫ

Мээң өг-бүлөмдө алды кижиле чурттап турар бис. Бистиң өг-бүлөвис эп-найыралдыг, талантылыг, спортчу. Мээң ук-төөгүм ыраажы. Ачам ады Александр Седен-Дамбаевич, 1960 чылдың март 23-те төрүттүнгөн. Ол ам 47 харлыг. Ачам суурнуң эмнелгениң завхозу. Ол эмнелгениң эки ажылдакчызы, эки ажылы дээш шаңнал-мактал база ап турар. Ачам талантылыг, шыдыраалаар, шашкилээр кижиле. Ол бисти эки чорзун дээш шупту чүүлге өөредип турар. Авам ады Людмила Александровна, 1961 чылдың август 14-те төрүттүнгөн. Авам бедик чаданың башкызы, ажылынга, каң харысалгалыг. Ол ажылында үжөн чыл дургузунда ажылдап турар.

Угбам Аржаана Иркутск хоорайда эмчи университетинде өөренип турар. Ол 1985 чылдың август 3-те төрүттүнгөн, ам 23 харлыг. Угбам эң-не буянның мергежилди шилип алгаш, күзелин боттандырып өөренип турар. Акым Аликсалым-чаянның ыраажы, ачам ышкаш шыдыраа, шашки ойнаар, спортчу. Ол 1989 чылдың май 26-да төрүттүнгөн, 2 кара меңгилит, ам 19 харлыг. Угбам биле акым бисти эки өөренип, ада-иевиске дузалажып чоруурап деп чагып чоруур. Акым Моол күрүнениң Ховд университетинде өөренип турар. Угбам Артыжаана 7-ги класстың эки өөреникчизи, 1995 чылдың январь 1-де төрүттүнгөн, 5 ырыг меңгилит, 13 харлыг. Мен шыдыраалаар, шашкилээр мен, 1996 чылдың октябрь 4-те төрүттүнгөн мен, 4 ногаан меңгилит, 11 харлыг, 6-гы класстың өөреникчизи мен. Ук-төөгүм Түлүштер. Олар суг-бичи дагыыр. Мээң өг-бүлөм хөй-ниити ажылдарыңа илпекпейли кирип чоруур, хостуг үеде шыдыраалап, номчуттунуп, бижиттинеринге ынак, мал ажыл-агыйы база кылып турарлар.

Мен өг-бүлө бүрүзү эптиг-найыралдыг, бот-боттарыңа ынак, боттарың билчир, дузалажыр болза эки деп бодаар мен.

Айдызана ТУЛУШ, 6 клас.
Дус-Даг ортумак школазы.

ДЕМНИГ БИС

Чаңгыс бажында чурттап турар кады төрөөн улусту өг-бүлө дээр. Бис — ававыс, ачавыс, оларның үш ожуң дагы дег оолдары чаңгыс өг-бүлө бис. Өг-бүлөгө ажылывысты шупту дегне, найыралдыг кылып бис. Хостуг үелеривисте солун, ном номчуп, чуруттунуп, арыг-агаарга агаарлаар бис. Чаңгыс өг-бүлениң кезиңнери бот-боттарын билчир, найыралдыг болур болза, ол өг-бүлө аас-кежикти болур.

Ава кижиле — амыдыралдың каастакчызы, сүзүглели. Ие кижиле чырык чер кырынга амыдыралды чаяап чоруур. Бистиң ававыс Айлаң Дас-ооловна Дус-Даг ортумак школазында башкылап ажылдап турар. Ол биче сеткилдиг, эвилең-ээлдек, чазык-чаңгыс кижиле. Өг-бүлөвисте бисти өөредип, кижизидип, эң-не улуг харысалганы күү-

седип турар. Авам ажылынга харысалгалыг, хөй-ниитичи. Ол 2007 чылда, “Чылдың башкызы” деп атка төлөптит болган. Ачамның адын Осурбай Аяс Бичелович дээр. Ол бисти күш-ажылга өөредип турар. Ачамның аажы-чаңгы: чугаакыр, оожум-топтук, 5-ки классты дунмам Аржаан, 2-ги классты дунмам Аганак кайызы-даа эки өөреникчилер. Олар хүрежиринге сонуургалдыг, спортка ынактар. Дунмам Аржаан Шагаа байырлалында хүрешкеш, сумуга болгаш кожуунга тиилекчи болуп, Хүндүлел бижик болгаш акша-биле шаңнаткан. Мен бодум алдыгы класста эки өөренип тур мен. Чурук чурчурунуга, компьютер-биле ажылдаарыңа сонуургалдыг мен.

Ачамның ук-салгалы Монгуштар, а авамның Тюлюштер, Чожа Донгак-

ӨГ-БҮПЕ НОМЧУЛГАЗЫНЫҢ
АРЫНЫ

КОНДУЛУУР

Чечен чогаал
арны

Если прощайшь что-либо, то из прощанного усвой себе главную мысль. Так поступало и я: из того, что я прощал, я напромакивал что-нибудь отшель.

Сатика

Август 5-те, Кызылга 1983 чылда, 25 чыл бурунгаар, "Бора-Шокар аъттыг Бораалдай" деп тыва улустун маадырлыг тоолу тыва дылга бир-ле дугаар аңгы ном кылдыр парлаттынган.

Тоолду Х.С.Монгуш ыткан. О.К.-Ч.Дарыма магнитофонга бижээ. Магнитофондан хол-биле дүжүрүп бижээниер: О.К.-Ч.Дарыма, К.С.Дембирел, Б.А.Ооржак, У.П.Өпей-оол, З.Б.Самдан, Б.С.Сонам. О.К.-Ч.Дарыма биле Б.К.Бүдүн парлалгага белеткээ. Д.А.Монгуш редакторлаан.

БОРА - ШОКАР АЪТТЫГ БОРАЛДАЙ

(Маадырлыг тоолдан үзүндү)

... Дээр оглу Демир-Мөгенин баскан буду каккан өргөн дег, туткан холу демир кыскаш дег болу берген соонда, Тевенени тырыкылап-тырыкылап салырга, тура дүжүп, база булуттуг дээрнин адаа-биле, будуктуг ыяштын кыры-биле тырыкылап-тырыкылап жкеп салырга, тура дүжүп туруп-тур.

Ол-ла ынчап турда, Тевененин чарын аразындан кара суг шаа-найнып, коргурткайнып-каргырт-кайнып, эмиг аразындан, хөрөөн-ден көк көвүктөр төктүп, шуужуп бадып туруп-тур.

— Бо чүдөк-чапак чүү чүвөн чү-вөл? Оонду аштай-чүлгүй тыртып ал — деп-тир.

— Бодум-биле дең күштүг эжини базар деп барганда, ынчап баар кижини мен, маа чүс чылдын үү-рүн көрүп турар-дыр бис — деп-тир. Ийи колдук адаандан часкааш, бу-луттуг дээрнин адаа, будуктуг ыяштын кыры-биле чүс бир киис-киткештин, час ойтур октааш:

— Өлүрер кижинин сөзүн алып, өлүрер малдың ханын шанчар, сөзү сөглө, кулугур — деп-тир.

— Менде сөглээр сөс-даа чок. Чер адам, Дээр ием билгей-ле — деп-тир.

Ынча дээрге Тевене тургаштын: — Шагда-ла адаан-мөөрей,

адыг-чарыш мурунда чугаала-жып албадывеспе. Ам ол чүнүл сээң? Мен канчаар мен? Кара адым-ны база кый дээр апарган-дыр мен аа? — дээштиң, Тевене Демир-Кара адын кый дептерге:

— Чок, ындыг эвес, бастырган-на-дыр бо. Бастырбаан болза, мени чоп кый дээрл дээш — Демир-Кара аът маңнап чедип кээрге, эжи-нин кырында олуруп алган кый деп олуруп-тур.

— Чүү кончук амытан сен, даң-гырак оскунуп, бодун-биле дең күш-түг эжини базып алгаштын? — деп, Демир-Кара аът хорадап ту-руп-тур эвеспе.

— Чок, мен баштай эгелеведим. Дээр оглу Демир-Мөгө Дээр ада-зын, Чер иезин кый дей бээрге, ын-чангаш ынчалдым — деп-тир.

— Сээң баштаваанын шын боор чүвө болза, алды ораннын кели-рин мен билйин, үстүү ораннын ке-лирин бодун бил — деп, мону ады сөглээ. Иезиниң берген ак торгу аржылын бажынга катгаштын, Тевене Дээр оглу Демир-Мөгенин кырынга олурда, дүргектелчек кара булут хайнып келген соонда, Тевененин кырын орта үш катап чанчык дүжүп-тур. Ак торгу ар-жылыдын азыннга дегилээштин, адаанда чыткан Дээр оглу Демир-Мөгени даңгыраан оскунган дээш, чанча дүжүп каап-тыр эвеспе.

ШИИЖЕГЕЙ КУШКАШ

(Тыва улустун тоолу)

Шыян ам, бир-ле черге Ши-ижегей кушкаш чурттап чоруп-тур. Ол бир-ле катап ийни куду ба-дып орда, бөскөөнчө тен кадагы бе-рип-тир. Аарыырынга шыдаш-пайн, Шижегей кушкаш ийис оол-дуг Дөңгүр өшкүгө кээп-тир.

— Мээң бөскөөмде тенни ап каавыдам, Дөңгүр өшкү — деп-тир эвеспе.

— Сээң бөскөөмде тен ап каар хамаан чок ийис оглум азырап ча-дап чыдыр мен — дээн. Шижегей кушкаш оон хорадааш чеди бөрү-ге кээп-тир.

— Чеди Бөрү, Дөңгүр өшкү-нүн ийис оглун чиптинер! — дээрге, Чеди бөрү тургаш:

— Сээң Дөңгүр өшкүн ийис ог-лун чиир хамаан чок, Караты-Хаанның безиниң казыын төдүп чадап чыдыр бис — деп-тир.

Шижегей кушкаш оон хора-дааш, баг аткан оолдарга келгеш:

— Баг аткан оолдар, чеди Бө-рүнү адып кааптыңар! — дээрге:

— Сээң чеди Бөрүң адар ха-маан чок баавыс адып чадап тур бис — деп-тирлер эвеспе.

Шижегей кушкаш оон хора-дааш, Күскелерге кээп-тир.

— Күскелер, баг аткан оол-дарнын баан үзе чаза дайнап каап-тыңар! — деп-тир.

— Сээң баг аткан оолдары-ның баан үзе чаза дайнаар хамаан чок, мыйыраавыс казып чадап чы-дыр бис — деп-тирлер.

Шижегей кушкаш оон хора-дааш, сайзанактаан уругларга кээп-тир.

— Сайзанактаан уруглар,

Күскелернин мыйыраан казып кааптыңар! — дээрге:

— Сээң Күскелериниң мыйы-раан казар хамаан чок, сайзанаа-выс кылып чадап чыдыр бис — деп-тирлер.

Шижегей кушкаш оон хора-дааш, дүк хаккан кадайларга кээп-тир:

— Дүк хаккан кадайлар, уругларнын сайзанаан буза теп кааптыңар! — дээрге:

— Сээң уругларынның сайза-наан буза тевер хамаан чок, дүгү-вүс хап чадап тур бис — деп-тирлер эвеспе.

Шижегей кушкаш оон хора-дааш, ыяш бажынга олуруп ал-гаш, сыгырбас сыгыдын сыгырып-ла олуруп-тур. Сыгырып-ла олу-рарга, кедегей күштүг хат хадып кээп-тир эвеспе. Хат хадып кел-геш, кадайлар дүгүн чандыр соора дозуп турда-ла, шуптузун хат ха-дып аппарып-тыр эвеспе. Кадай-лар оон хорадааш, сайзанактаан уругларнын сайзанаан буза теп каап-тырлар. Уруглар оон хора-дааш, Күскелернин мыйыраан ка-зып каап-тырлар. Күскелер оон хо-радааш, баг хаккан оолдарнын баан үзе, чаза дайнап каап-тыр-лар. Баг хаккан оолдар, оон хора-дааш, чеди Бөрүнү адып эгелеп-тирлер. Чеди Бөрү оон хорадааш, дөңгүр өшкүнүн ийис оолдарын чипкен. Дөңгүр өшкү оон хора-дааш, Шижегей кушкаштын бөс-көөмде тенни оя дайнап чип-тир эвеспе.

Шак ынчаар Шижегей куш-каш амырап, оюн оя, чигин чире чурттап чоруй барып-тыр оо!

Александр ШОЮН

КОДАНЧЫГАШ БИЛЕ АДЫГ

Шыян ам. Айыраңнаан че-чектер шыпкан, ала-шокар хөй-ле ховаганнар ушкан аяң черге бир-ле катап Адыг оглу ары чигири-чып чоруп-тур эвеспе. Канчан-гаш-ла көрүптер дээрге, оон ча-нында, чектер аразында Кодан-чыгаш сиринейин ыглап олуруп-тур оо!

— Чүге мында ыглап олу-рын ол чүвөл? — деп, Адыг оглу оон айтырып-даа турган чүвөн иргин.

Ишкирингип ыгавышаан, Коданчыгаш:

— Мээң авамны өлүрүп ка-гы. Чааскаан арткаш, дыка чем-никсеп тур мен — деп харыылаан.

Адыг оглу чып алган амдан-

нынг чеми-биле Коданчыгашты чөмгерип каан.

Оон эгелээш олар бо-ла ужуражып кээп, кады ойнал-хөг-лээр апарган чүвөн иргин.

Уе эртип, чы-лыг чайны соок кыш-даа со-лаан. Адыг оглу чылыг ижээ-ниче киргеш, шу-гланьп чыдып-кан. А Кодан-чыгаш ол, бо маңнап боду-

нун борбак хырнын борастап чоруп тур-ган.

Соок улам-на дыңзып олурган. Шошкуп маңавы-шаан, Коданчыгаш дилегзинип, чимзе-нин-ле чоруп-тур оо! Хенертен күш-түг шуурган ону алгаш, хөртүк хар-лар аразынче ки-ири шыыдапкан. Ко-данчыгаш оон үнүп чадашкан. Чем чиксээни-

ден ол чүгө улуг тынып каап чыт-кан чүвөн иргин.

Ол үеде Адыг оглу ижээни-ге хаарыктап удуп чыда, хенертен атпаш дээш отту чаштап келген. Дүжүңгө дүвүрээш кезек ыыт чок олурган-даа чүвөн иргин. Оон ижээнинден үнгөш маңнап-ла каан. Ол-ла маңнап чорааш Адыг оглу хөртүк харлар аразында Коданчы-гашты тып ап-тыр оо! Бергеге та-варышкан эжин ижээниге эдертип эккелгеш чөмгерип каан. Оон-на эгелээш Адыг оглу биле Коданчы-гаш чарылбас өңүктөр болу бер-ген чүвөн иргин.

Олар-даа оюн оя, чирин чире чурттап чоруй барды, а мен - даа амыр-менди ак оруктап чанып келдим.

ТООЛ

1959 чылдың июль 31-де "Сылдысчыгаш" уруглар солунунун сөөлгү номери үнген.

НОМЧУКЧУЛАРГА ДЫННАДЫГ

Эргим номчукчу! Сээн-биле бис он дөрт чылдар мурнунда ужуражып танышкан бис. Ынчан тыва улус бодунуң улуг акызы — орус улус-биле чаңгыс өг-бүлеге кады чурттап эгелээнинин баштайгы хүннери турган. Бо улуг болуушкун-биле холбаштыр "Сылдысчыгаштын" төрүттүнүп келгени таварылга эвес. Оон сорулгазы — чырыткылыг келир үе дээш шко-лачыларның болгаш пионерлерниң демиселинге, оларның эртем-билигиг каадырлар болуп өзөринге дузалаары, кижизидери турган.

Бо чылдарның иштинде Тыва область улуг чедиш-киннерни чедип алган. Оларны санап четпес бис. Чаңгыс өргөн безин чок

турган хову, шөлдерге чаа-чаа колхозчу тудуг-суурлар тургустунган, ажилчы арааттар чылыг, чырык дел-гем бажыңнарже шилчип кирген, бистиң амыдырал-чуртталгавыс хүн-бүрү та-ныттынмазы-биле сайзы-раан. Колхоз, совхозтарда улуг күштүг машиналар ырлаан, бистиң ажил-агы-йывыстың кол адыры — мал ажылы өзүп хөгжээн.

Тыва черниң тарааң ховуларындан арбын та-рааны өстүрүп, үндүрүп ап турар. Сенээ — келир үе-ниң ажил-херээниң тудук-чузунга хей санныг школа-лары, интернаттарны Тө-рээни чурт, күрүне тудуп берген. Бо хире магалыг үеде өөренип, келир үе-ге делгем орууну ажыдып ап тур сен.

ВЛКСМ Тыва обкому-нуң болгаш В.И.Ленин аттыг пионер организация-зының область советиниң органы — "Сылдысчыгаш" бодунуң мурнунда салдын-ган сорулгаларын: комму-нистиг езу-биле өөренип, ажылдаар, чурттаар херекке уругларны кижизидеринге, областың пионер организа-циязының ажил-херээн чаа-чаа дуржулгалар-биле байыдар херекке агита-торну, пропагандисчи бол-гаш организациячы сорулга-зын күүседиринге бодунуң үлүүн кириштирип келген.

Ынчангаш "Сылдысчы-гаш" 1959 чылдың август 1-ден эгелеп СЭКП ТК-ның шиитпириң езугаар үмөс болганын номчукчу-ларга дыннадып тур.

№61 (868) 1959 чылдың
июль 31, четверг,
"Сылдысчыгаштан"

ШҮЛҮК КЫДЫРААЖЫНДАН

САГЛЫ СУУРУМ

Узун дургаар угулзалай шөйлүп
баткан
Улуг делгем бажыңнарлыг, тудуг-
суурлуг,
Уруг чаштан өөрүм-биле ойнап өскөн
Уям болган эргим чуртум — Саглы
суурум.

Долгандыр-ла көрүп көр даан,
бедик даглар
Дооразындан эрткен кижги кайгап
ханмас.

Чолаачылар, тудугжулар чурту-дур
сен.

Чоргаарланып чурттап чор мен, Саглы
суурум.

Колхоз, совхоз тургузукчу ажил-
иштиг,

Коммерсант, бүдүрүкчү ишчи-чоннуг,
Кожуунувус адын сыкпас алдар-аттыг,
Хойжу, малчын чурту-дур сен, Саглы
суурум.

МЭЭН ЧУРТУМ

Өске черге каяа-даа бол чоруп чораш,
Өскөн төрзөн Өвүрүмнү сактып кээр мен.
Өөр - өнөр эжим, өөрүм оолдар-биле
Өөренип чоранымны утпас-дыр мен.

Аргазында аңы-меңи эдээң каастаан
Аржаан суунга арат чону кадыын
эмнээн.

Хову-шөлүн хоор малы шыва алган
Ховар дирткен хойжу, малчын чурту
болган.

Өвүр дээрге — Тывада бир төөгүлүг
кожуун ол-дур.

Өвүр дээрге — сыгытчылар,
хөөмейжилер чурту оран.

Өвүр дээрге — чогаалчылар, эртемденнер
уязы-дыр.

Өвүр дээрге — өртемчейде өлчейлиг-ле
чуртум ол-дур.

Николай СААЯ,
Өвүр кожун, Саглы суур.

БИСТИИ КАЛЕДАРЫВЫС

Июль 30 - Август 5

●30— 1991 чылда "Новости Тувы" деп парлалга чери тургустунган.

●31— 1959 чылда "Сылдысчыгаш" уруглар солунунун сөөлгү номери үнген. Ынчан редактору О.О. Сувак-пит турган.

●2— 1970 чылда республиканың К.И.Чуковский аттыг уруглар библиотеказы тургус-тунган.

●3— Демир орукчунуң хүнү.

●4— ТР-ниң културазының алдарлыг ажилдакчызы, РФ-ниң театр ажилдакчыларының Эвилелиниң Тывада салбырының даргазы, "Сылдысчыгаш" солунунуң кол редактору Александр Сан-оолович Шоюн төрүттүнген.

●5— Шылгараңгай көскү күрүне ажилдакчызы Григорий Чоодуевич Ширшин төрүттүнген.

— Россияның алдарлыг чурукчузу, скульптор, Кызыл хоорайда "Килең" деп тураскаалдың автору Товариштай Чадамбаевич Ондар (1948 - 1999) 60 харлаар турган.

— Кызылга, 1983 чылда, 25 чыл бурунгаар, "Бора-Шокар аъттыг Бораалдай" деп тыва улустун маадыр-лыг тоолу тыва дылга бир-ле дугаар аңгы ном кылдыр парлаттыганын.

2008
Июль 30-
Август 5

БОДАҢ, ТЫП БОДАП КАГ!

Бо чуруктардан 6 ылгалды тып көрүңерм?

Билдим, билдим
Биче шынаа,
Шынаалаза —
Шыктыг алаак,
Алаактаза —
Арбын сүрүг.

Т
Ы
В
А

ДУРТЕҢ
ЧҮТҮҢ

Сүргүлезе —
Сүттүг инек,

Ч
О
Н
Н
У
Ң

Инектезе —
Итпек, хойтпак,
Хойтпактаза —
Дооза тодар
Тодарлаза —
Тодуг догаа.

Ч
Е
Ч
Е
Н
И

ЧЕЧЕН ЧҮТҮҢ

Алаак даанга чүге шаптын?
Анайларым дозуп турдум.
Аданым чоп шалбаладың?
Анай-биле салчаптым.

ЖЫВЫЗЫК

Бодун көөрге
Борбак чараш,
Мойнун көөрге,
Боскаан теде.

(Баажызы эдилелде)

Чагыдылга-2008

ӨГ-БҮЛЕ БҮРҮЗҮНГЕ — "СЫЛДЫСЧЫГАШ"

2008 чылдың 2-ги чар-
тымында чагыдылганы ай-
лап-даа, чыл төнчүзүңге
чедир арткан айларда-даа
чагыдып ап болур силер. Өг-
бүле бүрүзү "Сылдысчы-
гаш" солунну чагыдып
алырынче кыйгырдывыс!

Идегел-биле,
"Сылдысчыгаштын"
коллективи.

СЫЛДЫСЧЫГАШ

"Океан-97" Бүгү Россия
фестивалының дипломанты,
"Чоңар-даш-2004" республика конкурсуунуң лауреады, Рос-
сийнның Журналистер Эвилелиниң дипломанты.

Тургузукчулары: Тыва Республиканың
парлаада болгаш ин-
формация талазы-биле күрүне комитет. Тыва
Республиканың ишти болгаш профессионал
өөредилге яамызы.

Кол редактор Александр ШОЮН

Редакцияның адреси: 667000, Тыва Республика,
Кызыл, Красноармейская кудумчузу, 100. Парла-
га бажыны, 4-ку каът, кабинеттер 75, 76, 77, 79.

Индексиз 10013.

Тираж 3821 экз.

Чагыг №140.

Россия Федерациязының Парлаага, телерадиоам-
чылыга болгаш массалыг коммуникация херектериниң
талазы-биле яамының Ортаагы Сибирьде регионнар
арызының девишкээр эргелели "Сылдысчыгаш" солуну
бүрүткүн. Херечилели — Т-00015.

Солуну ТР-ниң "Тываполиграф" күрүнесиниң унитарыг
бүдүрүлгезинге парлаан. (Кызыл, Шетинкина-Кравченко, 1)
Парлаагаже дугаары: график езугаар понедельникте

10 шакта. Херек кырында понедельникте 9.00 шакта.
Редакция бижимел чүүлдерге, тырттырган, чу-
раап чуруктарга, шүлүк болаш проза чогаалдарына
сайгарылга кылбас болгаш олгары элдеринге делдир
элитес, авторлар-биле нагылдажылга, чорутпас

Солуну РФ-тиң парлаага болгаш массалыг
коммуникация херектериниң талазы-биле Аген-
тиделиниң деткимчези-биле үндүрүп турар.